

BARACK OBAMA Obrovské nadšení z jeho nástupu vystřídala těžká práce – musí zvládnout ekonomickou krizi a obnovit postavení USA ve světě. Postupuje v ekonomických záležitostech správně? A může skutečně za všechno, s čím teď bude bojovat, jeho předchůdce?

ČÍSLO ČTYŘICET ČTYŘI. Obličej Baracka Obamy, 44. prezidenta Spojených států, složený z portrétů jeho předchůdců.

FOTO: PROFIMEDIA.CZ

Státem ekonomiku nenakopneš

Nový americký prezident je inspirativní řečník, sebevědomý a rychle se učící politik. I když zatím svůj ekonomický plán nepředložil, zdá se, že na výzvy americké ekonomiky pouhé charisma a intelekt stačit nebudou. V čem spočívá jeho politické riziko?

Milan Zelený
ekonom

Dobrý politik není jen dobře informovaný, učebnicově připravený, naplněný fiskálními a monetaristickými stereotypy či obklopený podobně vybavenými poradci. Rozdíl mezi informacemi (kuchařskou knihou) a znalostmi (umění vařit) je zásadní. Znalosti ekonomům, analytikům i politikům často chybějí.

V ekonomice je každá situace nová, případové studie nemají význam a teoretická dogmata nefungují. Ekonomika není stroj (kde každý vstup či intervence má daný výstup), ale živý organismus, který na

každý vstup reaguje jinak a svou adaptaci dotváří každou situací do unikátního souběhu akcí a reakcí. Již 3. října 2008 („Superdrahý balík, který je k ničemu“) jsem v MF DNES poukázal na nevhodnost hledání uplatnění pro nástroje, které politici „instalují“ zrovna mají v brašně. Nekonečné intervence státu a věčné fidlování s úrokovými mírami přináší nedůvěru, nejistotu a chaos do fungování trhů. Dnešní krize a její hloubka je následkem stereotypních intervencí státu do tržní ekonomiky.

Úloha státu v ekonomice je prostá: ochránit účastníky tržních transakcí před vzájemným poškozením (např. toxickými látkami v potravinách nebo toxickými hypotékami v investicích) a zajistit, aby si pracující mohli udržet výdělek svého reálného (ne spekulativního) úsilí: to lze zajistit regulačními a kontrolními pravidly trhu. Úlohou státu není intervence ve jménu jedné či druhé strany transakce – a už vůbec ne ochrana špatných rozhodnutí, hloupých strategií či prostě zlodějných. Současná krize je průsečnicí nedostatečné regulace a přebujelé intervence. Rozdíl mezi regulací

a intervencí je zásadní tak jako rozdíl mezi svobodným a volným trhem.

Záchranné balíky typu TARP (Troubled Assets Relief Program – již zmíněný program na pomoc bankám ve výši 700 miliard dolarů, který nastartovala Bushova vláda – pozn. red.) nefungují; zmrazení úvěrů není výsledkem nedostatku peněz (těch je více než dost), ale důsledkem ztráty důvěry a zodpovědnosti. Fidlovačka s úrokovými mírami nefunguje, protože

Ekonomiku nelze naivně „nakopnout“ jako spalovací motor. Jedinou cestou z recese je stimulace skutečné tržní poptávky, ne poptávky falešné nebo na dluh.

cena peněz je virtuální nula. Problémem je nedostatek investičních (reálných, ne spekulativních) příležitostí v ekonomice. Stejně tak nemůže fungovat utrácení peněz daňových poplatníků: již dnes je míra státních útrat rekordní. Uměle vytvářená poptávka je falešná, krátkodobá a na dluh. Nelze také zachraňovat průmyslové dinosau-

ry, když 90 % zaměstnanosti poskytují malé a střední podniky. Novodobí bankéři neumějí své podniky řídit v dobách útlumu, recese a krize. Banky „řídí“ jen v dobách růstu a konjunktury, což zase takové umění není, natož aby se za to mělo platit. Banky rády půjčí deštníky, když svítí slunce a cvrlikají ptáci; když přijdou bouře a průtrže mračen, tak chtějí své deštníky zpět. Pak s nimi podnikajte! Ekonomiku nelze naivně „nakopnout“ nebo „nahodit“ jako tře-

momentu zaplacení. Obchodní transakce není uzavřena podpisem smlouvy, ale až splacením pohledávek, dluhů a poplatků.

Ohledně „tvorby“ pracovních příležitostí: kde, jak a kdo takové příležitosti vytvoří? Platby do státního sektoru již nyní v USA převyšují platby do průmyslového sektoru. Falešnou zaměstnanost ekonomika nepotřebuje.

Pouze svobodný trh může vytvářet pracovní příležitosti; ne stát, ne balíky a ne dotace. Pouze svobodný trh může vytvářet nový podnikatelský prostor a nové investiční příležitosti – skrze Schumpeterovu „kreativní destrukci“ – a tak vyvést ekonomiku z recese.

Neregulované trhy nejsou svobodné, ale jen „ring volný“. Volný trh je pleništěm spekulací, okrádání, nejistoty a nedůvěry, zdrojem infekce intervencionismu, znárodnění a socialismu.

To vše Obama bude muset pochopit a zvládnout, než přistoupí k zodpovědné, efektivní akci.

Autor působí jako profesor na Fordham University v New Yorku a na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně

Z blogů iDnes.cz

Vybíráme z blogů iDnes.cz texty, ve kterých čtenáři hodnotí nového amerického prezidenta Baracka Obamu.

Cirkus Obama

Obama je zatím jen synonymem pro davové šílenství. Tento nešťastník může jen zklamat. Je produktem public relations, navíc spojeným nepropisitelně s kulturním prostorem, jenž jej jako ikonu vyprodukoval. Zdá se, jako by zbláznil celý mediální svět. Očekávání jsou pak nerealistická. Já od něj nic zvláštního neočekávám.

DUŠAN STREIT
streit.blog.idnes.cz

Americký sen

Obama umí mluvit, neignoruje položené otázky, radí se s odborníky, a hlavně je mladý a má spoustu energie. Má vůli naslouchat, tolerovat Evropu a v ní spolupracovat. Přála bych si, aby bylo ve zprávách méně násilí a oznamování dalších a dalších bojů ve známých i neznámých ohniscích Blízkého východu. Obama má spoustu fanoušků nejen v řadách 300 milionů Američanů, ale v celém světě, a to by mu mělo dát sílu a impulz k tomu, aby byl svět lepší.

ELENA STANKOVÁ
stankova.blog.idnes.cz

Svět propadl jeho kultu

Většina světa si představuje Obamu jiného, než jaký ve skutečnosti je. Americká zahraniční politika má silnou kontinuitu. Pokud se v ní pod Obamou něco změní, půjde o kosmetické úpravy, ne o zásadní proměnu, kterou chce vidět většina idealistů, kteří z Obamy křepčí bláhem. Třeba jako enfant terrible české politiky Jiří Paroubek, který si od Obamy slibuje ústup Ameriky z pozice světového dohlázele.

ONDŘEJ ŠLECHTA
slecht.blog.idnes.cz

Následník M. L. Kinga

Barack Hussein Obama bude muset celému světu dokázat, že je pokračovatelem tradice Martina Luthera Kinga a že nezáleží na barvě kůže a původu, ale na schopnostech člověka. Pokud uspěje, bude to v budoucnu znamenat převrat v myšlení světa. Možná to způsobí, že i Česko začne bojovat se svými rasovými problémy. Přejme tedy novému americkému prezidentovi úspěch.

VLADIMÍR DANIČEK
danicek.blog.idnes.cz

Spravedlnost pro Bushe

Odsuzování osmileté vlády George Bushe jr. je únavné a nespravedlivé. Bush nebyl jistě génius. Ale v několika důležitých ohledech byl mnohem lepším prezidentem, než jak ho vymaloval evropský levicový mainstream, limuzinová liberállové z východního pobřeží Ameriky a hvězdy světového show-

byzysu. Pro dnešní dobu je bohužel příznačné, že názory Madonny a Bona Voxe jsou hlasitější než racionální přístup kompetentních lidí.

Položil Taliban, pomohl Africe

Mezi jeho hlavní chyby se počítá válka v Iráku a její mizerné zdůvodnění. Jistě je pravda, že toto zdůvodnění bylo nevhodné. Zapomíná se však na to, že tato vojenská akce zlikvidovala brutální a zločinecký režim Saddáma Husajna, který mnohokrát demonstroval svoji agresivitu, pohrdal rezolucemi OSN, masově vraždil vlastní obyvatelstvo a ohrožoval křehkou stabilitu nejcitlivějšího regionu světa. Cena, kterou za to Američané zaplatili svými životy, penězi i kreditem, je vážně strašná a možná i neúnosná. Ale je nemístné podsouvat Bushovi jakýkoli cynismus ve hře o ropu. Mnohamiliardový účet za tuto válku špinavě úmysly opravdu vyvrací.

Klíč k hodnocení Bushovy éry však netkví ve válce v Iráku, nýbrž v 11. září 2001. Amerika zažila šok, jež si nejspíš neumíme ani dost dobře představit, a těžko tak můžeme pochopit i emoce Američanů a jejich pocit životního ohrožení.

Od tohoto dne je výbuch atomové pumy v New Yorku představitelnou událostí. Jde jen o to, kdy lidé, kteří necítí naše hodnoty svobody, demokracie a míru, takovou pumu seženou a dostanou na místo určené. V jejich středověké mentalitě náboženské války jde o dobrý skutek, za nějž prý přijdou do nebe. Bush tudíž musel vyhlásit válku nepřátelům USA. A Evropě nepatří ke cti její slabá míra loajality k postižené demokratické velmoci, jejíž vojáci umírali i za její svobodu a pozdější blahobyty.

V této optice silného pocitu ohrožení je třeba nahlížet Bushovy kroky. Uchýlval se k silovým a jednoduchým řešením. Mučení

na Guantánamu není vůbec omluvitelné, ale je vysvětlitelné kontextem situace. V této věznici se ocitli ti, kteří opravdu nemají rádi náš svět a neuznávají žádné právní principy.

Vina za finanční krizi, jež se Bushovi také přičítá, je absurdní. Tato krize je důsledkem neodpovědného přístupu manažerů soukromých firem.

Mezi úspěchy George Bushe patří také zničení vlády Talibanu v Afghánistánu a to, že se mu zde podařilo dosáhnout silné koalice. Dalším úspěchem, o němž se téměř nemluví, je jeho africká iniciativa v boji proti hrozbě pandemie AIDS. Peníze na prevenci i léčbu napomohly tuto hrozbu zmírnit, díky čemuž je v Africe Bush mnohem populárnější než v Evropě.

Mezi spíše stinné stránky Bushovy éry patří působení jeho poradců v prvním volebním období. Kupříkladu ministr obrany Donald Rumsfeld tak nepřispěl svým

fanatismem ani trochu k tomu, aby za Bushovým postupem ve válce proti terorismu stálo více demokratických zemí. Rumsfeldova válečná rétorika byla velkou chybou také George Bushe. Vedle toho Condoleezza Riceová v druhém období zavedla Bushovu vládu v zahraniční politice k mnohem racionálnějšímu přístupu.

60:40 proti Bushovi

Celkové hodnocení záporů a kladů George Bushe jr. nemá zatím jednoznačnou bilanci. Zdá se, že je to v procentech tak asi 60 na 40 v Bushův neprospěch, možná 50 na 50. Ale není to rozhodně 100 ku nule.

Šlo jen o to, že prezident zvolený do šťastných časů byl konfrontován s nástupem časů velmi zlých. Byl vůdcem svého národa tak, jak nejlépe uměl, a jeho hluboká víra byla zdrojem jeho idealismu, který Evropě tolik chybí.